

Poniżej zamieszczamy dwa napisane niezależnie od siebie artykuły dotyczące kredytów frankowych.

dr hab. Krzysztof Koźmiński

Autor jest kierownikiem Zakładu Ekonomicznej Analizy Prawa oraz kierownikiem Centrum Oceny Skutków Regulacji na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, a także radcą prawnym (ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4126-9992>).

Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawach kredytów frankowych – uwagi krytyczne

Słowa kluczowe: europejskie prawo konsumenckie, TSUE, kredyty indeksowane, kredyty denominowane, nadużycie prawa, aktywizm sędziowski, retroakcja, proporcjonalność

Artykuł prezentuje uwagi krytyczne względem najnowszego trendu orzeczniczego Trybunału Sprawiedliwości oraz polskich sądów w sprawach dotyczących kredytów indeksowanych/denominowanych do walut obcych. Kluczowym zarzutem jest ignorowanie przez organy stosujące prawo zasad prawa intertemporalnego, tj. okoliczności, że umowy kredytowe zawierane były w okresie pierwszej dekady XXI wieku, czyli kilkanaście (dwadzieścia) lat temu, w zupełnie innym stanie prawnym oraz odmiennym otoczeniu społeczno-gospodarczym, podczas gdy ich współczesna ocena przebiega na podstawie weryfikacji kryteriów „odnalezionych” w dyrektywie 93/13/EWG¹ zaledwie kilka lat temu. Efektem są nie tylko rozstrzygnięcia, w których polskie sądy uznają za wadliwe umowy zawarte jeszcze przed akcesją Polski do Unii Europejskiej oraz przed wejściem w życie dzisiejszych przepisów konsumenckich, lecz również fikcja procesu sądowego, iluzja pewności prawa oraz erozja zasady proporcjonalności.

1. Wprowadzenie

Biorąc pod uwagę ugruntowaną przez ostatnie lata atmosferę dyskusji na temat tzw. kredytów frankowych, od razu potwierdzę rzekomy zarzut: tak, reprezentują banki w sporach z konsumentami-kredytobiorcami. Nie traktuję tego jednak jako fakt wykluczający z debaty czy okoliczność obciążającą, ale przeciwnie – jako perspektywę będącą źródłem wielu inspirujących doświadczeń, pozwalających w krytyczny sposób ocenić nie tylko stan orzecznictwa, lecz również towarzyszącej mu doktryny. Tym bardziej że jest to dla mnie perspektywa relatywnie nowa, ponieważ wcześniej, przez wiele lat czysto akademicko, prezentowałem wyniki prowadzonych badań oraz własne oceny w tej sferze².

Realne doświadczenie procesowe w sprawach sądowych pozwala skonfrontować abstrakcyjne rozważania na temat unijnego prawa konsumenckiego, akademickie wyobrażenia relacji konsumenta z przedsiębiorcą oraz pisane z perspektywy czystych teoretyków glosy do kolejnych orzeczeń TS z rzeczywistością, i tym „jak jest”, zamiast tego, jak w idealnym świecie wyobrażanym przez ideologów powinno być. Studzi też i pozwala nabrać dystansu do działającej na emocje, chwytliwej i podawanej w moralizującym tonie narracji o nadużyciu pozycji przez przedsiębiorcę względem konsumenta, panującej na rynku asymetrii informacyjnej czy wymogach prawa unijnego przy zawieraniu umów przez profesjonalistów.

A jest tak, że **najnowsze orzeczenia Trybunału są przykładem zupełnego zlekceważenia zasady proporcjonalności oraz pewności prawa, podważają podstawową zasadę prawa**

1 Dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. WE L 95, s. 29, ze zm.) – dalej dyrektywa 93/13/EWG.

2 Na ten temat m.in.: M. Jabłoński, K. Koźmiński, *Bankowe kredyty waloryzowane do kursu walut obcych w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2018; M. Jabłoński, K. Koźmiński (red.), *Procesy frankowe w Polsce po wyroku TSUE w sprawie C-260/18*, Warszawa 2018; K. Koźmiński,

Bank loans denominated and indexed to foreign currency – a Polish, Ukrainian or Europe-Wide problem?, „Studia Iuridica” 2017/71, s. 117–135; K. Koźmiński, *Trwała bezskuteczność klauzuli abuzywnej. Glosa do uchwały (7) Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r. (III CZP 6/21)*, „Monitor Prawa Bankowego” 2022/3, s. 51–64, a także liczne wypowiedzi publicystyczne.

intertemporalnego, jaką jest generalny zakaz retroaktywności, czyli wstecznego stosowania nieobowiązujących w przeszłości nowych norm prawnych³. Efektem tego są wydawane masowo – na podstawie swoistego automatyzmu orzeczniczego (czyli w praktyce kombinacji dwóch elementów: dążenia składów orzekających do stwierdzenia nieważności umowy kredytowej za wszelką cenę wraz z uzasadnianiem takiego rozstrzygnięcia metodą kopiuj-wklej) – rozstrzygnięcia polskich sądów, które już w ogóle nie weryfikują, kto, kiedy, na jakich faktycznych warunkach oraz w jakim stanie prawnym zawarł umowę kredytową.

Sytuacja ta czyni zupełną fikcją wszelkie wynikające z prawa ponadnarodowego oraz konstytucyjnego gwarancje procesowe, w tym zasady: prawa do sądu, dwuinstancyjności postępowania, równości stron w kontradyktoryjnym procesie sądowym przed obiektywnym sądem itp. Dochodzi do sytuacji niewyobrażalnych z punktu widzenia kanonu rozumowań prawniczych (co zostanie niżej zobrazowane konkretnymi przykładami orzeczniczymi), jak uznawanie przez wyrokujące sądy powszechne, że umowy kredytowe zawarte nawet przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz przed wprowadzeniem do Kodeksu cywilnego⁴ stosownych przepisów konsumenckich są finalnie nieważne z uwagi na unijne prawo konsumenckie kształtowane wyrokami TS z ostatnich kilku lat.

2. *Lex retro non agit?*

Współcześnie wiele mówi się na temat tzw. luki mieszkaniowej. Trzeba jednak pamiętać, że zjawisko to utrzymuje się w Polsce od dawna, jego rozmiar szacowany jest aktualnie nawet na niedobór wielkości dwóch milionów lokali, i występowało już przed masową migracją uchodźców z Ukrainy⁵. Okres pierwszej dekady XXI wieku to czas szczególnie w tym obszarze trudny, charakteryzowany jako lata wykluczenia mieszkaniowego, zapaści polityki mieszkaniowej, bardzo pesymistycznie oceniany przez komentatorów jako moment dziejowy, w którym w sferze mieszkaniowej doświadczano pogłębiających się negatywnych tendencji, typowych dla transformacji gospodarczej i ustrojowej, przy braku pozytywnych trendów pozwalających z nadzieją patrzeć w przyszłość⁶. Początek XXI wieku w Polsce to jednocześnie czas boomu związany z kredytami hipotecznymi, w tym z korzystnymi ofertami kredytów powiązanych z walutą obcą, zwłaszcza tzw. kredytów frankowych, czyli kredytów hipotecznych indeksowanych/denominowanych do waluty franka szwajcarskiego, ewentualnie kredytów

walutowych udzielanych w tej walucie (w latach 2006–2008 banki udzieliły ich 475 tys., przykładowo w marcu 2010 r. kredyty powiązane z frankiem szwajcarskim stanowiły około 93% z całej puli walutowych kredytów mieszkaniowych⁷). Liczba budowanych mieszkań zaczęła stopniowo wzrastać, a szczytowy pod tym względem był 2008 r., kiedy to zbudowano 165,2 tys. nowych lokali⁸.

Pragnę podkreślić, że nie jest moją rolą ani celem rozstrzygnięcie dylematu, czy kredyty indeksowane/denominowane były trafną odpowiedzią na sytuację na polskim rynku mieszkaniowym. Brak też dostatecznie dużo miejsca na rozwijanie wątku korzyści ekonomicznych uzyskanych przez kredytobiorcę przy tym wariacie kredytu, ponieważ przedstawienie na przykładach taniości tych kredytów w porównaniu do kredytów pozbawionych elementu walutowego wykraczałoby poza łamy niniejszego artykułu. Przypomnienie wskazanych wyżej faktów jest jednak o tyle istotne, że – co wydaje się być dziś zupełnie ignorowane – zdecydowana większość uznawanych współcześnie za nieważne umów kredytowych zawarta była w pierwszej dekadzie XXI wieku, czyli kilkanaście (dwadzieścia) lat temu, w zupełnie innym stanie prawnym oraz odmiennym otoczeniu społeczno-gospodarczym.

W okresie tym brak było jakichkolwiek przepisów stojących na przeszkodzie udzielaniu przez banki kredytów indeksowanych/denominowanych (zresztą nie ma takich również obecnie, a orzekający w licznych sprawach TS również ich nie zanegował, dopuszczając generalnie do obrotu konsumenckiego), wcześniejszy dorobek orzeczniczy TS w ogóle nie odnosił się do problemów z tym związanych, podczas gdy krajowe organy władzy publicznej w cytowanych medialnie wypowiedziach aprobowały praktykę zawierania takich umów (ich przedstawiciele nawet – w tym m.in. ówczesny premier⁹, a także wicepremier i Minister Finansów¹⁰ czy Prezes UOKiK¹¹ – wyraźnie deklarowali poparcie dla swobodnej decyzji konsumenta; podobnie jak czołowe siły polityczne, np. tworzący

3 Nie wdając się tu w skomplikowane i niejednokrotnie abstrakcyjne rozważania teoretycznoprawne na temat normy prawnej, ograniczę się do wskazania, że pisząc o „nowych normach prawnych” w kontekście spraw kredytów indeksowanych/denominowanych, mam na myśli interpretacje autorstwa TS oraz sądów powszechnych na gruncie orzecznictwa z okresu ostatnich kilku lat, które na tyle dynamicznie i twórczo modyfikują dotychczasowe rozumienie obowiązujących wcześniej przepisów, że uzasadnione jest potraktowanie ich nie tylko jako judykatów, tez orzeczniczych czy efektów stosowania prawa, ale w istocie nowych norm prawnych, kształtujących porządek prawny przynajmniej na równi z interwencją legislacyjną.

4 Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.) – dalej k.c.

5 E. Bończak-Kucharczyk, *Sytuacja mieszkaniowa uchodźców z Ukrainy w Polsce. W świetle przepisów o pomocy udzielanej w związku z konfliktem zbrojnym*, Warszawa 2022, s. 80.

6 Na ten temat m.in.: M. Cesarski, *Sytuacja mieszkaniowa w Polsce w latach 1988–2005. Dziedzictwo i przemiany*, Warszawa 2007, *passim*.

7 Narodowy Bank Polski, *Raport o stabilności systemu finansowego – lipiec 2010 r.*, Warszawa 2010, https://nbp.pl/wp-content/uploads/2022/09/raport_o_stabilnosci_systemu_finansowego_2010_07.pdf (dostęp: 15.05.2021 r.).

8 M. Cesarski, *Sytuacja mieszkaniowa w Polsce w latach 1988–2007. Kierunki zmian*, „Problemy Rozwoju Miast” 2007/3, s. 11–18.

9 *Rekomendacja S – nowe wymogi do kredytów walutowych*, „Gazeta Ubezpieczeniowa” z 10.06.2006 r.; *Konsolidacja remedium na ograniczenia*, „Nasz Dziennik” z 3.07.2006 r.

10 *Gilowska: Ograniczenia w kredytach walutowych niekorzystne dla Polaków*, „Puls Biznesu” z 10.02.2006 r., <https://www.pb.pl/gilowska-ograniczenia-w-kredytach-walutowych-niekorzystne-dla-polakow-300197> (dostęp: 18.03.2024 r.).

11 Przykładowo: „Jednocześnie dostrzegam zagrożenie, jakie niesie ograniczenie możliwości udzielania kredytów walutowych, dla konkurencji w sektorze bankowym w segmencie kredytów hipotecznych. Nowe regulacje nadzoru bankowego mogą utrudniać działalność kredytową tym bankom, które nastawione są, przede wszystkim, na udzielanie kredytów walutowych. W tym stanie rzeczy, wydaje się, że wprowadzanie ograniczeń w udzielaniu kredytów walutowych jest rozwiązaniem zbyt daleko idącym, a ostateczna decyzja, jaki rodzaj kredytu wybrać zawsze powinna należeć do konsumenta”. Pismo Cezarego Banasińskiego – Prezesa UOKiK do Tomasza Bonka – redaktora naczelnego portalu Money.pl, za: *UOKiK dostrzega zagrożenie dla konkurencji w sektorze bankowym*, 13.09.2006 r., <https://prnews.pl/uokik-dostrzega-zagrozenie-dla-konkurencji-w-sektorze-bankowym-79147> (dostęp: 18.03.2024 r.). Ponadto: *UOKiK: Każdy sam powinien decydować o wyborze kredytu*, <https://www.money.pl/banki/wiadomosci/artykul/uokik; kazdy;sam;powinien;decydowac;o;wyborze;kredytu,127,0,169343.html> (dostęp: 18.03.2024 r.).

parlamentarne zaplecze rządu największy klub parlamentarny¹²⁾¹³, a reprezentanci doktryny, choć podzieleni w swoich ocenach, w najbardziej nawet krytycznych wypowiedziach nie sygnalizowali niezgodności z europejskim prawem konsumenckim. Mimo że już wówczas obowiązywała dyrektywa 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, czyli relatywnie krótki, ogólny, dodatkowo podlegający implementacji akt normatywny. W efekcie, nawet po tzw. czarnym czwartku (15.01.2015 r.), gdy relacja waluty krajowej do franka szwajcarskiego zmieniła się niekorzystnie dla kredytobiorców – mimo zainicjowanej masowej akcji pozywania banków – jeszcze przez okres kilku lat formułowano nieskutecznie najróżniejsze zarzuty względem umów kredytowych, z których większość była oddalana lub zaledwie w niewielkiej części uwzględniana, przy utrzymaniu jednak w mocy stosunku prawnego łączącego bank i kredytobiorcę¹⁴. Koncepcja „unieważnienia/stwierdzenia nieważności/upadku umowy kredytowej poprzez abuzywność” jest rozwiązaniem relatywnie nowym, młodym, skutecznie wykorzystywanym w praktyce procesowej raptem od późnej jesieni 2019 r., czyli dopiero po wydaniu pierwszego orzeczenia TS w sprawie zainicjowanej pytaniem prejudycjalnym polskiego sądu.

Można oczywiście uznać, że przypomniane wyżej przykładowe historyczne okoliczności towarzyszące zawieraniu umów kredytowych nie mają aktualnie większego znaczenia dla ocen prawnych. Więcej nawet, prezentowane są dziś otwarcie

poglądy, zgodnie z którymi realia społeczno-gospodarcze, w tym zagrożenie dla stabilności finansowej polskiego systemu finansowego, nie stanowią żadnego argumentu w dyskusji na temat prawnych aspektów umów kredytowych i nie mogą mieć wpływu na wykładnię prawa konsumenckiego¹⁵, które postrzegam jako zupełnie nieprzekonujące, ponieważ prawo, w tym jego interpretacja, nie odbywa się „w społeczno-ekonomicznej próżni, samo dla siebie, oderwane od zjawisk, które reguluje, od całego społecznego i ekonomicznego kontekstu [...] takie prawo otwiera drogę do patologii, korupcji, interpretacyjnych nadużyć, które właśnie ma zwalczać”¹⁶.

Samo już zestawienie wskazanych wyżej dat oraz okoliczności faktycznych towarzyszących historii procesów o kredyt indeksowany/denominowany w Polsce (lata 2005–2008 – boom na kredyty; rok 2015 – „czarny czwartek” na rynku walutowym; rok 2019 – orzeczenie TS w sprawie C-260/18, Dziubak¹⁷, i rok przełomu w sprawach frankowych) musi prowadzić do zasadniczych wątpliwości natury teoretycznoprawnej i pytań o ocenę tej sytuacji z punktu widzenia zasad prawa intertemporalnego. **W tym kontekście zupełnie nieprawidłowe jest (stawiane dziś często jako chwyt retoryczny) pytanie: dlaczego banki oferowały klientom wadliwe prawnie umowy. Wypadałoby raczej sformułować pytania o odmiennym brzmieniu: czy należy akceptować sytuację, w której działanie kontrahenta oceniane jest w świetle ram prawnych nieobowiązujących w momencie składania oświadczenia woli? lub alternatywnie: czy w przyszłości, analogicznie do kazusu umów frankowych, aktywność przedsiębiorców będzie weryfikowana przez pryzmat *de facto* retroaktywnych norm prawnych?**

3. Europejskie prawo konsumenckie

Kluczową zmianę przyniósł tu wyrok C-260/18, Dziubak, a bardziej precyzyjnie rzecz ujmując: jego interpretacja i wykreowana w Polsce jednostronna narracja, zgodnie z którą TS dostarczył jednej, jedynie słusznej instrukcji załatwiania spraw, według której rzekomo wszystkie umowy kredytowe posiadają postanowienia abuzywne pozwalające konsumentom dochodzić uznania kontraktów za nieważne. Rozstrzygnięcie TS potraktowane zostało jako interpretacja przełomowa, uchylająca niejako obowiązujące przepisy ustawowe (w tym przepisy Kodeksu cywilnego), wcześniejszy dorobek TS oraz dotychczasowe linie orzecznicze polskich sądów¹⁸.

Trzeba jednak pamiętać, że tzw. europejskie prawo konsumenckie to wciąż nieskodyfikowany zestaw wielu zasad, reguł

12 J. Fryc, *PiS obiecuje dziś pomoc frankowiczom. Przed laty zachęcało ich do brania kredytów*, <https://businessinsider.com.pl/finanse/knf-ostregalaprzed-kredytami-walutowymi-politycy-namawiali/s5hz43h> (dostęp: 28.02.2024 r.).

13 Szerszego tła dostarczają w tym zakresie opracowania Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego: „Przypomnienie publicznej dyskusji o kredytach walutowych” oraz Związku Banków Polskich: „Biała księga kredytów frankowych w Polsce” – UKNF, *Przypomnienie publicznej dyskusji o kredytach walutowych*, 10.03.2015 r., https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/knf_130218_przypomnienie_publicznej_dyskusji_CHF_40728.pdf (dostęp: 18.02.2024 r.); ZBP, *Biała księga kredytów frankowych w Polsce*, Warszawa 2015, https://zbp.pl/getmedia/583d24ee-450e-4a97-a9bc-4c71b85f7749/06-Biala-ksiega-kredytow-frankowych-w-Polsce-marzec_2015 (dostęp: 18.03.2024 r.).

14 Strategia procesowa polegała na szukaniu piąty achillesowej umów, która pozwoliłaby je wzruszyć. Kredytobiorcy formułowali wówczas różne i niespójne oskarżenia pod adresem umów i banków (na ogół bardzo radykalne; niektóre z nich były wręcz humorystyczne i absurdalne), np. zastrzeżenia, że: – stosunek prawny między bankami a kredytobiorcami, którzy zawarli umowę kredytu w walucie obcej, nie stanowi *de iure* ani *de facto* zobowiązania prawnego, gdyż podpisana umowa nie odpowiadała przepisom Prawa bankowego (art. 69) ani przepisom Kodeksu cywilnego; – wątpliwy był „walutowy charakter” tych kredytów; – umowy kredytu zawierały nieuczciwe klauzule, a taka nieuczciwość determinuje unieważnienia całej umowy lub co najmniej przekształcenie kredytu indeksowanego/denominowanego w zwykły „kredyt złotowy”; – umowy kredytu frankowego są nieważne z powodu niezgodności z przepisami prawa, zasadami współzycia społecznego lub braku wzajemności pomiędzy obowiązkami stron stosunku prawnego; – kredyt frankowy to faktycznie „ukryty instrument finansowy”, a nawet rodzaj gry hazardowej; – banki nie wywiązywały się z obowiązków informacyjnych wobec klientów; – kredyty nie były kredytami hipotecznymi, ponieważ zadłużenie kredytobiorcy nie ograniczało się do wartości nieruchomości; – stosowane przez banki wzorce umów zawierały postanowienia wpisane do rejestru klauzul niedozwolonych; – kredyty indeksowane/denominowane do waluty obcej były *ex lege* nielegalne w latach 2005–2011 (tj. do czasu wejścia w życie przepisów ustawy antyspreadowej); – umowy kredytowe doprowadziły dużą część kredytobiorców do ruiny finansowej, a zasady słuszności przemawiają przeciwko bankom. Szerzej na ten temat w książce M. Jabłoński, K. Koźmiński, *Bankowe... passim*.

15 Tak wyrok TS z 15.06.2023 r., C-520/21, Arkadiusz Szcześniak przeciwko Bankowi M. SA, EU:C:2023:478, pkt 80 – dalej wyrok C-520/21, Bank M., oraz opinia rzecznika generalnego Michaela Collinsa z 16.02.2023 r., C-520/21, Arkadiusz Szcześniak przeciwko Bankowi M. SA, EU:C:2023:120, pkt 63 – dalej opinia C-520/21, Bank M.

16 J. Stelmach, *Efektowne prawo* [w:] *Vetera novis augere. Studia i prace dedykowane Profesorowi Wacławowi Uruszczakowi*, t. 2, red. S. Grodziski i in., Kraków 2010, s. 958. Szerzej J. Stelmach, *Spór o ekonomiczną analizę prawa* [w:] *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych*, red. J. Stelmach, M. Soniewicka, Warszawa 2007, s. 13 i n.

17 Wyrok TS z 3.10.2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, EU:C:2019:819 – dalej wyrok C-260/18, Dziubak.

18 J. Rudnicki, *Wyrok TSUE w sprawie Dziubak a trendy i zjawiska kształtujące współczesne prawo prywatne* [w:] *Procesy frankowe w Polsce po wyroku TSUE w sprawie C-260/18*, red. M. Jabłoński, K. Koźmiński, Warszawa 2020, s. 98–99.

lub też (w tym niekoniecznie spójnych i konsekwentnych), będących nie tyle efektem ich spisania w tekście przepisów aktu normatywnego, co aktywności orzeczniczej TS na przestrzeni wielu lat, które w dodatku – co *expressis verbis* powtarza konsekwentnie Trybunał przy każdej kolejnej sprawie – muszą być rozumiane w kontekście wytyczonym przez krajowy porządek prawny („na warunkach określonych w prawie krajowym państw członkowskich”, „zgodnie z prawem krajowym”, „w świetle kryteriów przewidzianych w prawie krajowym” itd.). Na poziomie unijnym częściej są one ogólnymi, enigmatycznymi jednostkami redakcyjnymi dyrektyw, skonstruowanymi w sposób niekoniecznie zgodny z obowiązującą techniką legislacyjną, przepisami otwartymi na różne interpretacje¹⁹, niż regulacjami pozwalającymi zdekodować konkretne normy prawne. Współczesne europejskie prawo konsumenckie jest zatem zdefragmentowaną sumą niezliczonej liczby odrębnych koncepcji prawnych, oferujących rozwiązania raczej wobec objawów i skutków, niż przyczyn i zachowań²⁰.

Nie wdając się tu w dyskusję (moim zdaniem wciąż w Polsce na poważnie nieprzeprowadzoną), czy rzeczywiście z wyroków TS wynika dyrektywa uznawania *a priori* umownych postanowień odsyłających do tabel kursowych za niedozwolone (tzw. klauzul przeliczeniowych), a w konsekwencji za bezskuteczne prawnie²¹, od sprawy C-260/18, Dziubak, zauważalna jest radykalna zmiana w ocenie prawnej tych postanowień, a także wniosków co do możliwości dalszego wykonywania kredytowych stosunków prawnych. W istocie postanowienia umowne, będące elementem umów kredytowych zawieranych przede wszystkim w latach 2006–2009, są w ostatnim czasie oceniane według kryteriów ukształtowanych ponad 10 lat po ich zawarciu. Nie sposób uznać, aby aktualne standardy obrotu konsumenckiego w zakresie umów kredytu były rynkową oczywistością w czasie, kiedy umowy były zawierane. W rezultacie w przedmiotowych sprawach mamy do czynienia ze wstecznym stosowaniem kryteriów uczciwości kupieckiej, nieznanymi, a przynajmniej niestanowiącymi standardu rynkowego *rationae temporis*, co jest nie do pogodzenia z dyspozycją art. 385² k.c. (art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG). Tym samym polskie sądy powszechne oceniają postanowienia, biorąc (błędnie) pod uwagę okoliczności (standardy rynkowe) późniejsze, niż istniejące w dacie zawierania umów kredytowych. Realizując rzekomą „ochronę konsumencką”, niweczy się zarazem pewność prawa, bezpieczeństwo stron czynności prawnych, akceptując faktyczną retroaktywność, godząc się na niepewność sytuacji prawnej, uzależnionej od tego „co nowego w przyszłości powie TS”.

Doskonałym przykładem owej niepewności jest niedawny wyrok w sprawie C-520/21, Bank M., który można zreferować

w następujący sposób: zawierając umowę z konsumentem przedsiębiorca (bank) nie tylko nie mógł mieć świadomości (a nawet minimalnych szans na przewidzenie takiego scenariusza), że kilkanaście lat później okaże się ona nieważna, lecz więcej – niemożliwe było przewidzenie, że świadczona i zrealizowana usługa (wyplata środków zgodnie z dyspozycją kredytobiorcy na zakup nieruchomości dla niego i brak wezwania do zwrotu przez wiele lat) może okazać się usługą wykonaną *de facto* „za darmo” oraz przy poniesionych (i niewyrównanych przez kredytobiorcę) stratach. Sytuacja związana ze sprawą C-520/21, Bank M., skupia problem praworządności i bezpieczeństwa prawnego w kontekście aktywistycznej wykładni TS, gdyż w czerwcu 2023 r. TS udziela odpowiedzi na pytanie, którego „wartość gospodarcza” obejmuje kwoty rządów dziesiątków miliardów złotych, a przedmiotem wykładni są ogólne przepisy dyrektywy 93/13/EWG sprzed trzydziestu lat, zinterpretowane w kontekście umów kredytowych zawartych niemal dwadzieścia lat temu (*sic!*). Wątek ten trafnie eksponuje na przykład Rafał Mańko w publikacji *Unfair terms in Swiss franc loans. Overview of European Court of Justice case law*²², podnosząc okoliczność „interpretacyjnej interwencji TSUE” (*interpretive intervention of the ECJ*) oraz „dynamicznej wykładni prawa europejskiego” (*dynamic interpretation of EU law*), bez której najprawdopodobniej problem masowego wzruszania umów kredytowych w ogóle by nie wystąpił²³.

Problem faktycznej retroaktywności nie jest zresztą jedynym problemem, który ujawnił się przy okazji przypadku kredytów indeksowanych/denominowanych. Dalsze wątpliwości można mnożyć, sygnalizując m.in.:

- kwestię proporcjonalności (czy definitywny upadek stosunku prawnego oraz pozbawienie przedsiębiorcy jakiegokolwiek wynagrodzenia jest proporcjonalne, a przyznanie konsumentowi darmowego kredytu jest przywróceniem faktycznej równości)²⁴;
- kreowanie sankcji bez podstawy prawnej (co stanowi zaprzeczenie przyjmowanej od wieków paremii *nulla poena sine lege*);
- relację orzecznictwa TS w sprawach konsumenckich do zasad ogólnych prawa Unii Europejskiej (w tym zasad: słuszności, zakazu dyskryminacji, uprawnienia dłużnika do żądania rekompensaty od bezpodstawnie wzbogaconego²⁵, proporcjonalności rozumianej jako wybór „najmniej restrykcyjnej alternatywy” spośród wariantów sankcji w relacjach prywatnoprawnych²⁶, uczciwości kontraktowej, trwałości zobowiązania, dobrej wiary, wzajemnej lojalności stron umowy²⁷, nakazu zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia czy dyrektywy *pacta sunt servanda* mającej prymat nad sytuacjami, w których wykonywanie umowy stało się nieopłacalne dla jednej ze stron²⁸), stanowiących kanon

19 H. Schulte-Nölke, L. Tichý, *Introduction* [w:] *Perspectives for European Consumer Law Towards a Directive on Consumer Rights and Beyond*, red. H. Schulte-Nölke, L. Tichý, Munich 2010, s. 1 i n.

20 Tak m.in. C. Poncibo, *Some Thoughts on the Methodological Approach to EC Consumer Law Reform*, „Loyola Consumer Law Review” 2009/3, s. 353; M.G. Porcedda, *Patching the patchwork: appraising the EU regulatory framework on cyber security breaches*, „Computer Law & Security Review” 2018/5, s. 1077–1098.

21 Na ten temat interesujące stanowisko: J. Beldowski, M. Jabłoński, *(Nie)uczciwe klauzule przeliczeniowe w umowach kredytowych indeksowanych lub denominowanych do waluty obcej? Krytyka dotychczasowego podejścia polskiego sądownictwa powszechnego do bankowych tabel kursowych na tle orzecznictwa TSUE*, „Monitor Prawniczy” 2021/23, s. 1260 i n.

22 R. Mańko, *Unfair terms in Swiss franc loans. Overview of European Court of Justice case law*, March 2021, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689361/EPRS_BRI\(2021\)689361_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689361/EPRS_BRI(2021)689361_EN.pdf) (dostęp: 18.03.2024 r.).

23 R. Mańko, *Unfair...*, s. 11.

24 W. Dajczak, *Free Credit for All?*, „Forum Prawnicze” 2022/6, s. 3–4.

25 P. Sirena, *Towards a European Law of Unjustified Enrichment*, „Osservatorio del diritto civile e commerciale” 2012, s. 113–133.

26 N. Reich, *General Principles of EU Civil Law*, Cambridge 2013, s. 157 i n.

27 N. Reich, *General...*, s. 200.

28 O. Lando, *Salient Features of the Principles of European Contract Law: Comparison with the UCC*, „Pace International Law Review” 2001/2, s. 365.

leżący u podstaw europejskiej kultury prawnej. Zasady ogólne prawa Unii Europejskiej są też źródłem rozwiązań przyjmowanych powszechnie w krajowych porządkach prawnych państw członkowskich UE²⁹;

- okoliczności, że dyrektywa 93/13/EWG jest „zaledwie” źródłem prawa pochodnego, implementowanym do polskiego systemu prawnego (adresowanym do państw członkowskich, nie do jednostek³⁰; transpozycja przepisów dyrektywy do porządku prawnego państwa członkowskiego powoduje, że przepisy te stanowią o prawach i obowiązkach jednostek³¹);
- przyzwolenia na nadużycie oraz instrumentalizację prawa konsumenckiego dla partykularnych celów ekonomicznych, tj. uzyskania darmowego kredytu, a nawet nieruchomości (wątek rzekomego przedawnienia roszczeń banku) lub dodatkowego odszkodowania od przedsiębiorcy za wydumane straty związane z realizacją umowy kredytowej.

4. Krajowe reperkusje

Przejście na poziom krajowy pozwala pokazać realne konsekwencje aktywności orzeczniczej TS. Aktualnie – choć konstrukcja umowy kredytu indeksowanego/denominowanego była i jest w pełni legalna, dopuszczona do obrotu konsumenckiego – w najnowszym orzecznictwie przyjmuje się, że zawarcie w umowie warunku pozwalającego teoretycznie zawyżać kurs waluty (jako kurs rynkowy, odmienny od kursu średniego NBP), stanowi zagrożenie dla konsumenta, godzące w jego prawa, co musi skutkować upadkiem całego zobowiązania. Co więcej, obecnie polskie sądy powszechne niemal *a priori* uznają klauzule indeksacyjne/denominacyjne za niedozwolone i bezskuteczne³², nie badając indywidualnych i niepowtarzalnych okoliczności zawarcia danej umowy, co mogłoby przecież doprowadzić do wniosku, że w wielu przypadkach o niedoinformowaniu konsumenta i abuzywności w ogóle nie może być mowy. Podobnie jest zresztą ze statusem konsumenta oraz oceną skutków abuzywności.

Dzieje się tak, mimo że orzecznictwo polskiego Sądu Najwyższego pozostaje relatywnie „konserwatywne”, tj. umiarkowane w rozstrzyganiu sporów na linii konsumenci – banki poprzez m.in. akcentowanie wagi trwałości zobowiązania, brak negacji obowiązku wynagrodzenia bankowi za korzystanie z kapitału przez konsumenta, a także sposób podejścia do przedawnienia wzajemnych roszczeń w związku z upadkiem umowy³³.

Dochodzi do „rozciągania wstecz” aktualnego orzecznictwa TS na umowy kredytowe zawarte w okresie przedakcesyjnym, gdy nie tylko Rzeczpospolita Polska nie była członkiem Unii Europejskiej, lecz w ogóle nie obowiązywały wspólczesne konsumenckie przepisy Kodeksu cywilnego (*sic!*)³⁴.

W wyroku I ACa 605/22 sądy obu instancji nie tylko zastosowały standardowy mechanizm wzruszania umowy kredytowej, lecz nawet Sąd Apelacyjny stwierdził wprost, że z uwagi na rozbudowane stanowisko orzecznictwa TS nie ma potrzeby szerszego ustosunkowania się do kwestii abuzywności klauzul waloryzacyjnych w kredytach denominowanych lub indeksowanych, przesądając jednoznacznie status kredytobiorców jako konsumentów na podstawie nieobowiązującego w dacie zawarcia spornej umowy art. 22¹ k.c. Okoliczność, że kwestia wiążącego charakteru wykładni prawa unijnego przez TS dla stosunków prawnych zainicjowanych przed akcesją Polski do Unii Europejskiej była przedmiotem bogatego orzecznictwa Sądu Najwyższego³⁵, a także TS³⁶, a w dacie zawarcia umowy kredytowej obowiązywały zupełnie inne przepisy krajowe prawa powszechnie obowiązującego, nie była w ogóle przedmiotem refleksji składu orzekającego.

Sądy obu instancji niejako automatycznie przyjęły, że skoro współcześnie dominuje powszechne przekonanie o abuzywności każdej klauzuli przeliczeniowej, a orzecznictwo TS jest prokonsumenckie, umowę sprzed dwudziestu lat trzeba unieważnić. Analogicznie dzieje się w tysiącach innych postępowań sądowych na linii banki – kredytobiorcy, a negatywna ocena tej sytuacji w kontekście zasad prawa do sądu, dwuinstancyjności postępowania oraz innych gwarancji procesowych nie wymaga komentarza.

Jestem świadomy tego, że przepis art. 385¹ k.c. został wprowadzony do polskiego porządku prawnego przed dniem akcesji, a także interpretacji TS, zgodnie z którą wykładnię prawa unijnego ustaloną w orzeczeniu prejudycjalnym TS stosuje się z mocą wsteczną – nie uchyla to jednak wątpliwości wynikających m.in. z faktu, że obowiązek zapewnienia skuteczności prawa unijnego został formalnie nałożony na krajowe organy władzy publicznej z dniem akcesji³⁷, konieczności rozróżnienia pomiędzy ustanowieniem norm ustawowych przed formalnym przystąpieniem państwa do Unii Europejskiej od implementacji prawa wspólnotowego, a także uznania zakazu retroakcji za fundamentalną normę demokratycznego państwa prawnego, która jest przecież standardem konstytucyjnym (art. 2 Konstytucji³⁸)³⁹.

Omówienie faktycznych przyczyn tego stanu wykracza poza ramy niniejszego artykułu, ale **naiwnością jest wyobrażenie – biorąc pod uwagę przeciążenie sądów powszechnych (zwłaszcza sprawami kredytowymi, w tym zarówno ilość spraw aktualnie rozpatrywanych, jak i nowych wpływających powództw) oraz wiele innych okoliczności praktycznych – że przyczyną**

w 2008 r.), powołując się na aktualny dorobek orzeczniczy TS oraz nieobowiązujące wówczas przepisy, m.in. wprowadzony kilka miesięcy później art. 22¹ k.c., na mocy art. 1 ustawy z 14.02.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 49, poz. 408), który wszedł w życie po upływie sześciu miesięcy od dnia ogłoszenia nowelizacji, czyli kilka miesięcy po kwietniu 2003 r.

35 M.in. wyroki SN: z 20.04.2022 r., I NSNc 615/21, LEX nr 3430900; z 13.04.2022 r., I NSNc 465/21, LEX nr 3430607; z 6.04.2022 r., I NSNc 336/21, LEX nr 3422988; z 14.07.2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018/7–8, poz. 79.

36 Wyrok TS z 10.07.2019 r., C-210/18, Westbahn Management GmbH przeciwko ÖBB Infrastruktur AG, EU:C:2019:586.

37 M.in. wyrok SN z 20.04.2022 r., I NSNc 615/21; wyrok SN z 6.04.2022 r., I NSNc 336/21.

38 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) – dalej Konstytucja.

39 Na temat zastosowania orzecznictwa TS do okresu przedakcesyjnego w kontekście Konstytucji (odrzucające uwzględnienie orzecznictwa TS sprzed akcesji): wyrok NSA z 5.08.2010 r., I FSK 1353/09, LEX nr 744171, czy też wyrok NSA z 17.01.2008 r., I FSK 159/07, LEX nr 969648.

29 O. Lando, *Principles of European Contract Law: An Alternative or a Precursor of European Legislation*, „The Rabel Journal of Comparative and International Private Law” 1992/56, s. 269.

30 S. Prechal, *Directives in EC Law*, Oxford 2005, s. 55–58.

31 B. Kurcz [w:] *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, t. 3, red. D. Kornobis-Romanowska, J. Łacny, A. Wróbel, Warszawa 2012, art. 288.

32 O niezgodności tej praktyki z prawem oraz stanowiskiem TS m.in. J. Beldowski, M. Jabłoński, *(Nie)uczciwie...*, s. 1260 i n.

33 Tytułem przykładu wyrok SN z 1.06.2022 r., II CSKP 364/22, LEX nr 3357539. Na ten temat też np. K. Koźmiński, *Trwała...*, s. 62–63.

34 Zob. przykładowo wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 6.04.2023 r., I ACa 605/22, w którym w związku z abuzywnością postanowień umownych stwierdzono nieważność umowy kredytowej z kwietnia 2003 r. (a spleaconej

owego automatyzmu jest nagłe żarliwe uczucie do europejskiego prawa konsumenckiego oraz pasja egzegezy orzeczeń TS wśród polskich sędziów.

Ograniczę się tu do przywołania dwóch faktów. Po pierwsze, wspomniane przeze mnie doświadczenie procesowe, obejmujące analizę kilkuset spraw sądowych, prowadzi mnie do wniosku, że rutynową stosowaną dziś praktyką przez sądy powszechne jest wykorzystywanie długich, wielostronicowych „standardowych” (identycznych) fragmentów uzasadnień wyroków – bez uwzględnienia szczegółowych aspektów prawnych i faktycznych, indywidualizujących daną sprawę (w tym zwłaszcza analizy konkretnych warunków umownych, niemal *a priori* uznając zawarte w nich postanowienia za niedozwolone). Po drugie, nie sposób ignorować liczby procesów o kredyt indeksowany/denominowany i ich konsekwencji dla pracy sędziów – już dwa lata temu (a ogólna liczba procesów permanentnie rośnie) dochodziło do sytuacji, w której na jednego sędziego przypadało ponad 600 (sześćset) postępowań⁴⁰.

5. Podsumowanie

Truizmem jest przypomnienie, że lista praw konsumenckich konsekwentnie i stale się poszerza⁴¹, prowadząc do jurydyzacji coraz szerszej sfery zagadnień w ich relacjach z przedsiębiorcami, a także „umiędzynaradawiając” ów zakres regulacji prawnej⁴². W pewnym stopniu jest to zrozumiałe z uwagi na to, że krajowe systemy prawne państw członkowskich Unii Europejskiej różnią się, niekiedy znacznie, w zakresie uregulowań w obszarze prawa konsumenckiego⁴³. Zjawisko to z jednej strony można oceniać pozytywnie – jako podnoszenie się poziomu ochrony konsumentów, z drugiej zaś negatywnie – jako modę, której finalny koszt zapłacą sami konsumenci w postaci wyższej ceny świadczonych usług⁴⁴.

W niniejszym tekście próbowałem wykazać, że cena za „prokonsumenckie orzecznictwo” nie ograniczy się jedynie do wyższych kosztów należnych przedsiębiorcom w przyszłości. Obejmuje ona bowiem również stan niepewności prawnej wywołany faktycznie wstecznym działaniem standardów i rzekomych norm prawnych „odnalezionych w drodze twórczej interpretacji TS” w orzecznictwie z ostatnich kilku lat. Zachodzi tu zatem faktyczna retroaktywność, czyli – negowana w teorii prawa, krytycznie oceniana w doktrynie, a nawet wątpliwa w kontekście praworządności i sprzeczna z pewnością prawa – sytuacja intertemporalna, w której do dawnych zdarzeń stosujemy nieobowiązujące wówczas ówczesne oceny prawne, ale zupełnie nowe kryteria.

Pragnę podkreślić, że sformułowana przeze mnie krytyka nie dotyczy zasady ochrony konsumenta, instytucji niedozwolonego postanowienia abuzywnego czy skutków abuzywności, ale kierunku interpretacyjnego prawa konsumenckiego oraz miejsca, do którego doszło współczesne orzecznictwo TS i polskich sądów powszechnych. Zasadniczym problemem nie jest zatem to, czy poszczególne postanowienia są kwalifikowane jako uczciwe bądź

nieuczciwe lub czy konsumenci zostali obciążeni nieograniczonym ryzykiem walutowym⁴⁵ (co jest zresztą argumentem przewrotnym o tyle, że ryzyko związane z kredytem indeksowanym denominowanym nie było nieograniczone, ponieważ limitował je m.in. rozmiar faktycznej zmiany kursowej lub konkretna wysokość zobowiązania wyrażona w walucie obcej, podczas gdy znaczna część umów kredytowych pozwalała realizować spłaty bezpośrednio w tej walucie), lecz konsekwencje prawno-ekonomiczne rozstrzygnięć, w których składy orzekające aprobuje podważanie wieloletnich stosunków prawnych i związane z tym nieproporcjonalne korzyści kredytobiorcy kosztem banków.

Podzielam zatem pogląd, zgodnie z którym mechanizm „kredytu darmowego na życzenie” jest mechanizmem aksjologicznie nieuzasadnionym⁴⁶, i nadużyciem, które nie powinno korzystać z ochrony prawa unijnego oraz krajowego.

Nie uważam też, by postawa przyjmowana przez TS, polegająca na ignorowaniu kontekstu społeczno-ekonomicznego, w tym potencjalnych skutków gospodarczych swoich orzeczeń (zaaprobowany przez Trybunał pogląd rzecznika generalnego Collinsa wyrażony słowami: „stabilność rynków finansowych w Polsce i w całej Unii byłaby zagrożona [...] Ten argument jest pozbawiony znaczenia w kontekście wykładni dyrektywy 93/13, której celem nie jest utrzymanie stabilności rynków finansowych, lecz przede wszystkim ochrona konsumentów”⁴⁷) była mądra i rozsądna. Zdecydowanie bliższa jest mi, tradycyjnie prawnicza, postawa dobrych prawników rzymskich, którzy – zamiast pryncypialnego myślenia legalistycznego lub „wirtuozerskich zabaw zabawką” aż zostanie popsuta – nie tracą z oczu skutków praktycznych swoich działań, uwzględniając przy tym roztropność, słuszność oraz efektywność⁴⁸.

Mimo że organy Unii Europejskiej, w tym orzekający w sprawie pytań prejudycjalnych TS, wiele mówią na temat pewności prawa, obiektywnego podejścia do stron stosunku umownego, przywrócenia równowagi kontraktowej oraz zaufania⁴⁹ czy

45 Znamienne jest, że – co wprost przyznają niektórzy komentatorzy – dopiero po „czarnym czwartku” 2015 r., gdy wystąpiła odczuwalna aprecjacja franka szwajcarskiego, zainicjowana została debata na temat rzekomej „niesprawiedliwości” owych umów oraz przerzucania ryzyka na konsumentów. Tak np. A. Jurkowska-Zeidler, *Asymetria ryzyka a zasada sprawiedliwości społecznej na tle problemu kredytu we frankach szwajcarskich*, „Gdańskie Studia Prawnicze” t. 35, s. 132–133; A. Nadolska, *Kredyt obciążony ryzykiem walutowym jako zagadnienie społeczne. Kilka refleksji na temat sytuacji kredytobiorców kredytów indeksowanych do CHF/denominowanych w CHF w kontekście zasady sprawiedliwości sensu largo*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2022/2, s. 134 i n. W tym sensie argumenty o „toksyczności kredytów indeksowanych/denominowanych”, „przerzuceniu nieograniczonego ryzyka na konsumenta” czy ich wadliwości w kontekście zasady sprawiedliwości (bez precyzowania zresztą jakiej, jak gdyby sprawiedliwość miała jedno jednoznaczne jądro znaczeniowe), są elementem wykreowanej raptem w ostatnich kilku latach nowomowy występującej w literaturze, jak też orzecznictwie, zupełnie nieznaną wcześniej w dyskusji na temat omawianych instytucji prawnej, a podporządkowanej konkretnym interesom ekonomicznym partykularnej grupy kredytobiorców.

46 M. Gutowski, *Wadliwość umów kredytów frankowych*, Warszawa 2022, s. 396.

47 Opinia C-520/21, Bank M., pkt 63; wyrok C-520/21, Bank M., pkt 80.

48 T. Giaro, *Podsumowanie i zamknięcie konferencji* [w:] *Ekonomiczna analiza prawa*, red. T. Giaro, Warszawa 2015, s. 267.

49 Tytułem przykładu: sytuacja jednej ze stron umowy, w tym konsumenta, nie może zostać uznana za decydujące kryterium rozstrzygnięcia o dalszym losie umowy: „Wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie można zatem dokonywać w ten sposób, że przy ocenie kwestii, czy zawierająca jeden lub więcej nieuczciwych warunków umowa może nadal obowiązywać po wyłączeniu z niej tych warunków, sąd rozpatrujący spór mógłby przyjąć jako podstawę rozstrzygnięcia jedynie to, iż unieważnienie owej umowy w całości byłoby

40 *Tysiące pozwów od frankowiczów. Zapchały warszawski sąd*, Money.pl z 25.07.2021 r.

41 C. Zuławska, *O prawach konsumenta w okresie przemian*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1994–1995, s. 375.

42 M. Durovic, *International Consumer Law: What Is It All About?*, „Journal of Consumer Policy” 2020, t. 43, s. 125 i n.

43 M.H. Austgulen, *Understanding National Preferences in EU Consumer Policy: A Regime Approach*, „Journal of Consumer Policy” 2020, t. 43, s. 767 i n.

44 O. Ben-Shahar, O. Bar-Gill, *Regulatory Techniques in Consumer Protection: A Critique of European Consumer Contract Law*, „Common Market Law Review” 2013, t. 50, s. 110.

poszanowaniu reguł wykonywania działalności gospodarczej, a także proporcjonalności i konieczności uwzględnienia prawa krajowego, zapewnienia te mają charakter deklaracji o niewielkim znaczeniu praktycznym.

Abstract

dr hab. Krzysztof Koźmiński

The author is the Head of the Department of Law & Economics and the Head of the Regulatory Impact Assessment Center at the Faculty of Law and Administration of the University of Warsaw, attorney-at-law, Poland (ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4126-9992>).

Jurisprudence of the CJEU on CHF Loans: Critical Remarks

Keywords: *European consumer law, CJEU, indexed and denominated loans, abuse of law, judicial activism, retroactivity, proportionality principle.*

The article presents critical remarks regarding the current jurisprudence of the CJEU and Polish courts in cases concerning loans indexed to/denominated in foreign currencies. The key charge is that the courts and commentators ignore the principle of intertemporal law, i.e. the fact that loan agreements were concluded in the first decade of the 21st century, i.e. between ten and twenty years ago, in a completely different regulatory environment and a different socio-economic environment, while their current assessment is based on the verification of the criteria "found" in Directive 93/13 only a few years ago. The consequences include not only Polish courts' decisions recognising as defective agreements concluded before Poland's accession to the European Union and before the entry into force of currently binding consumer laws, but also the legal fiction, the illusion of legal certainty and the erosion of the proportionality principle.

ewentualnie bardziej korzystne dla konsumenta" – wyrok TS z 15.03.2012 r., C-453/10, Jana Pereničová, Vladislav Perenič przeciwko SOS financ, spol. s r. o., EU:C:2012:144; zob. podobnie opinia rzecznika generalnego Vericy Trstenjak z 29.11.2011 r., C-453/10, Jana Pereničová, Vladislav Perenič przeciwko SOS financ, spol. s r. o., EU:C:2011:788, pkt 65, „gdymby ocena zagadnienia, czy umowa zawierająca nieuczciwe warunki ma nadal obowiązywać, uwzględniła wyłącznie to, jaka sytuacja jest najkorzystniejsza dla konsumenta, wtedy istniałoby bowiem niebezpieczeństwo, że relacje pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą znalazłyby się znowu w stanie braku równowagi, tym razem na korzyść konsumenta”. „Ofiarą systemu regulacji prawnych, który w sposób kategoriyczny i bezwyjątkowy nakazuje unieważnianie całych umów, jeżeli służy to jednej ze stron umowy, byłaby swoboda umów” (pkt 64). Do pewności prawa zalicza się ochronę zaufania uczestników obrotu gospodarczego do trwałości stosunków umownych. Uregulowanie, zgodnie z którym obowiązywanie całej umowy uzależnione jest jedynie od interesu jednej ze stron, nie tylko nie nadaje się do tego, aby wspierać to zaufanie, lecz w dłuższym okresie czasu mogłoby to zaufanie wzruszyć” (pkt 67); zob. podobnie wyrok TS z 29.04.2021 r., C-19/20, I.W., R.W. przeciwko Bankowi BPH S.A., EU:C:2021:341, oraz opinia rzecznika generalnego Paola Mengoziego z 13.07.2016 r., sprawy połączone C-154/15, C-307/15 oraz C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo przeciwko Cajasur Banco SA Ana María Palacios Martínez przeciwko Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA) Banco Popular Español, SA przeciwko Emiliowi Irlesowi Lópezowi, Teresie Torres Andreu, EU:C:2016:552. Na ten temat też m.in.: I. Karasek-Wojciechowicz, *Wpływ niedozwolonego charakteru klauzul zmiany oprocentowania lub kursu waluty na związanie stron umową kredytu* [w:] *Życie umowy konsumenckiej po uznaniu jej postanowienia za nieuczciwe na tle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, red. M. Romanowski, Warszawa 2017, s. 291.

Bibliografia/References

- Austgulen M.H., *Understanding National Preferences in EU Consumer Policy: A Regime Approach*, „Journal of Consumer Policy” 2020, t. 43.
- Beldowski J., Jabłoński M., *(Nie)uczciwe klauzule przeliczeniowe w umowach kredytowych indeksowanych lub denominowanych do waluty obcej? Krytyka dotychczasowego podejścia polskiego sądownictwa powszechnego do bankowych tabel kursowych na tle orzecznictwa TSUE*, „Monitor Prawniczy” 2021/23.
- Ben-Shahar O., Bar-Gill O., *Regulatory Techniques in Consumer Protection: A Critique of European Consumer Contract Law*, „Common Market Law Review” 2013, t. 50.
- Bończak-Kucharczyk E., *Sytuacja mieszkaniowa uchodźców z Ukrainy w Polsce. W świetle przepisów o pomocy udzielanej w związku z konfliktem zbrojnym*, Warszawa 2022.
- Cesarski M., *Sytuacja mieszkaniowa w Polsce w latach 1988–2005. Dziedzictwo i przemiany*, Warszawa 2007.
- Cesarski M., *Sytuacja mieszkaniowa w Polsce w latach 1988–2007. Kierunki zmian*, „Problemy Rozwoju Miast” 2007/3.
- Dajczak W., *Free Credit for All?*, „Forum Prawnicze” 2022/6.
- Durovic M., *International Consumer Law: What Is It All About?*, „Journal of Consumer Policy” 2020, t. 43.
- Fryc J., *PiS obiecuje dziś pomoc frankowiczom. Przed laty zachęcało ich do brania kredytów*, <https://businessinsider.com.pl/finanse/knf-ostzegala-przed-kredytami-walutowymi-politycy-namawiali/s5hz43h> (dostęp: 18.03.2024 r.).
- Giaro T., *Podsumowanie i zamknięcie konferencji* [w:] *Ekonomiczna analiza prawa*, red. T. Giaro, Warszawa 2015.
- Gutowski M., *Wadliwość umów kredytów frankowych*, Warszawa 2022, Legalis.
- Jabłoński M., Koźmiński K., *Bankowe kredyty waloryzowane do kursu walut obcych w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2018.
- Jabłoński M., Koźmiński K. (red.), *Procesy frankowe w Polsce po wyroku TSUE w sprawie C-260/18*, Warszawa 2018.
- Jurkowska-Zeidler A., *Asymetria ryzyka a zasada sprawiedliwości społecznej na tle problemu kredytu we frankach szwajcarskich*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2016, t. 35.
- Karasek-Wojciechowicz I., *Wpływ niedozwolonego charakteru klauzul zmiany oprocentowania lub kursu waluty na związanie stron umową kredytu* [w:] *Życie umowy konsumenckiej po uznaniu jej postanowienia za nieuczciwe na tle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, red. M. Romanowski, Warszawa 2017.
- Koźmiński K., *Bank loans denominated and indexed to foreign currency – a Polish, Ukrainian or Europe-Wide problem?*, „Studia Iuridica” 2017/71.
- Koźmiński K., *Trwała bezskuteczność klauzuli abuzywnej. Glosa do uchwały (7) Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r. (III CZP 6/21)*, „Monitor Prawa Bankowego” 2022/3.
- Kurcz B. [w:] *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, t. 3, red. D. Kornobis-Romanowska, J. Łacny, A. Wróbel, Warszawa 2012.
- Lando O., *Principles of European Contract Law: An Alternative or a Precursor of European Legislation*, „The Rabel Journal of Comparative and International Private Law” 1992/56.
- Lando O., *Salient Features of the Principles of European Contract Law: Comparison with the UCC*, „Pace International Law Review” 2001/2.

Mańko R., *Unfair terms in Swiss franc loans. Overview of European Court of Justice case law*, March 2021, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689361/EPRS_BRI\(2021\)689361_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689361/EPRS_BRI(2021)689361_EN.pdf) (dostęp: 18.03.2024 r.).

Nadolska A., *Kredyt obciążony ryzykiem walutowym jako zagadnienie społeczne. Kilka refleksji na temat sytuacji kredytobiorców kredytów indeksowanych do CHF/denominowanych w CHF w kontekście zasady sprawiedliwości sensu largo*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2022/2.

Poncibo C., *Some Thoughts on the Methodological Approach to EC Consumer Law Reform*, „Loyola Consumer Law Review” 2009/3.

Porcedda M.G., *Patching the patchwork: appraising the EU regulatory framework on cyber security breaches*, „Computer Law & Security Review” 2018/5.

Prechal S., *Directives in EC Law*, Oxford 2005.

Reich N., *General Principles of EU Civil Law*, Cambridge 2013.

Rudnicki J., *Wyrok TSUE w sprawie Dziubak a trendy i zjawiska kształtujące współczesne prawo prywatne [w:] Procesy frankowe w Polsce po wyroku TSUE w sprawie C-260/18*, red. M. Jabłoński, K. Koźmiński, Warszawa 2020.

Schulte-Nölke H., Tichý L., *Introduction [w:] Perspectives for European Consumer Law Towards a Directive on Consumer Rights and Beyond*, red. H. Schulte-Nölke, L. Tichý, Munich 2010.

Sirena P., *Towards a European Law of Unjustified Enrichment*, „Osservatorio del diritto civile e commerciale” 2012.

Stelmach J., *Efektywne prawo [w:] Vetera novis augere. Studia i prace dedykowane Profesorowi Waclawowi Uruszczakowi*, t. 2, red. S. Grodziski i in., Kraków 2010.

Stelmach J., *Spór o ekonomiczną analizę prawa [w:] Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych*, red. J. Stelmach, M. Soniewicka, Warszawa 2007.

Żuławska C., *O prawach konsumenta w okresie przemian*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1994–1995.

REKLAMA

KLAUZULA POD LUPĄ EKSPERTA

Autor w jasny i zrozumiały sposób wyjaśnia zagadnienia dotyczące klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania.

Analiza tej normy na gruncie krajowym i międzynarodowym oraz omówienie praktyki pozwala na dostrzeżenie problemów związanych z jej stosowaniem. Z kolei zestawienie teorii i praktyki daje możliwość dokonania oceny konstytucyjności klauzuli.

Autor szczegółowo opisuje ponadto:

- jak stosowanie klauzuli wpisuje się w model wykładni prawa oraz jaka pozostaje relacja tej normy do innych norm antyabuzyjnych,
- instytucje i procedury powiązane z klauzulą,
- skutki jej stosowania, w tym konsekwencje, które może ponieść podatnik unikający opodatkowania,
- procedury cofnięcia skutków unikania opodatkowania,
- postępowania w sprawie wydania opinii zabezpieczających.

**ZAMÓW KSIĄŻKĘ Z RABATEM 20% W KSIĘGARNI PROFINFO.PL
W FORMULARZU ZAMÓWIENIA WPISZ KOD: WKCZA20**

KLAUZULA PRZECIWKO UNIKANIU OPODATKOWANIA

Mikołaj Kondej

Wolters Kluwer